

У сараї напівтемне. Двері низькі, віконця нема, і як пройдеш у дальній куток, де супляться обгризені ясла, — там зовсім поночі. В яслах щось попискує, шарудить у стінах, лускає в трухлявих дошках. Сарай аж ворухиться весь од неспокійних поселенців.

Я далеко не ступаю, вмощуюсь коло дверей і жду.

Падає знадвору світло. Сонце то пече мені в шию, то пригасає, — видно, почало хмаритись. Хилить на сон.

Я терпеливо жду.

І ось — блись! — влітав у сарай ластівка. Пірнає під самісіньким одвірком і не зачепиться. От уміє пірнати! Я бачив не раз, як ластівки граються з Бакуном. Кінь собі пасеться на луку, а вони заходять здалека, підкрадаються до нього тихо, над землею. Низько-низенько летять і раптом — гульк під коня! Майне котрась у нього під черевом і вгору, і чигикне задьористо. Одна пролетить, тоді дві, тоді ціла низка — блискають, проносяться під конем, наче дражняться: "Чигик!.. Не піймав?" Кінь собі хрумає траву, зрідка махне хвостом, стріпне вухом і байдуже йому до ластівок, до їхнього вереску. А втім, і Бакун деколи стримано пирхне, якщо котрась вітрогонка мелькне у нього під самісіньким носом.

З такою ж сміливістю пірнав ластівка і в двері. І вже ніби з вулиці бачить, що стеля в сараї підперта стовпом, — ач, круто обминає стовп, робить круг під стелею і до гнізда. Вона й не цвінькнула, й не шерхнула крилом, влетіла тихо, як тінь. А проте, наче за сигналом, прокинулись пташенята. Враз підхопились. "Вжи, вжи, вжи!" — завжикали гуртом; їх і не видно в гнізді, тільки сивенький пух і роздерті роти. Ці жовті крикливі роти ловлять, просять, благають — їсти! Якесь, нахабніше, дереться вище і вже затлинає черв'яка разом із материним дзьобом.

Еге ж, напасись на таких поживи!

Гулькнула ластівка в двері — впали пташенята. Заснули. Наче й нема їх у кубельці.

Тихо в сараї. Тихо на вулиці. Хмарить.

Я притулився до одвірка, звів на стелю очі і розглядаю знічев'я гніздо. Вам доводилось бачити, як ластівка ліпить собі гніздечко? Носить із берега тугі клубочки грязюки, і не простої грязюки, а добре змішаної з трав'яними корінцями, з волокном; принесе в хлівець і спритно клеїть, дзьобом примазує ті віхті до сволюка. Гляне збоку на свою роботу й защебече: радіє, що в неї ловко виходить. А й справді, ловко. Спершу наче підкову чи скибку місяця виліплює, потім — гаманець, а далі рядок за рядком вивершує гніздо, схоже на маленьку корзинку. Висохне гніздо, стане аж біле, роками висить під стелею — не розвалюється.

Частенько мені кортіло поставити драбину, полізти до гнізда і бодай впівока гля... Але ж — ви чули? Кажуть люди: пальцем торкнеш ластів'яче гніздо — птиця одразу покине ваш двір. Покине і більш не прилетить, і всім ластівкам передасть, щоб обминали хату. Ну, а якщо розваляти гніздо... Краще не робити цього! Я сам бачив: у ластівки на грудях червона смужка. То як сірник. Черкне вона грудьми по соломі, по сухій стрісі і жух — спалахне солома... Дотла згорить хата... А лелеки, мені казали, так вони, коли їм ламають гніздо, приносять у дзьобах жарину.

Птахи не прощають злодюгам.

От ні в нас, ні в баби Сірохи хата ніколи не горіла. А в Глипи, вже при мені, два рази була пожежа, мазанка й зараз стоїть обсмалена, а від хлівця zostались стовпи-недогарки і щербате звуглене корито.

Ластівки звикли до того, що я сиджу на порозі, й літають просто через мене; а якась пікірує, ніби хоче вскубнути за чуба, шерхне над

головою — і в сарай. Мені добре сидіти серед шерхоту, ластів'ячих тіней, м'якого світла, що пригасає від хмар. Хилить на сон, і крізь легку дрімоту вчувається: хтось мене кличе. "О-о-о!.. о-о-онько!" — доносить вітрець.

Стривожений, підхоплююсь, зиркаю на дорогу: баба Сіроха стоїть. Маленька бабця, зігнута, чорна з лиця, в чорній рясній спідниці. Стоїть мовчазна й сувора, вичікує, поки підійду до неї.

— Ходи за мною, — каже строго. — Адам тебе кличе. Я ступаю слідом за бабою (а вона дріботить хутенько) і мені трохи дивно й лячно: ніколи Сіроха не кликала мене... та ще й до Адама. Що там у них?

Йдемо до ярка, минаємо Глипину хату; стежка повертає на бабин город, і ми попадаємо в синій присмерк, над нами суцільне листя і соняхи-решета. Вибрались з городу — і вже сірошинський двір. Біла маленька хата, під вікном розлога яблуня, гілля аж за димар, яблука звисають на стріху. Старезне дерево закрило своїм шатром майже весь двір. І я бачу: білий полик під білим стовбуром, і лежить на подушках Адам, і світить разками зубів, — вони в нього білі з просинню.

— О-о, капітан Ленд! — помахом руки салютує Адам. — Радий вас вітати!.. Сідайте коло мене.

Він киває на розхитаний стільчик, застерігає: обережно, крісло, вважай, допотопне. Я сідаю, підсовуюсь ближче донього, і мені приємно й незручно, що він так красиво балака зі мною.

Тут, під яблунею, свіжо й затишно, сидиш собі в холодку, над головою ціла гора дрімотного листя, лиш де-не-де світлі віконця, і падають сонячні плями на Адамове ліжко.

Адам не приховує: він радий, що прийшов сусід. Це ж нудьга зелена: в спеку, в таку благодатну пору, коли тільки гуляй, дихай, смажся на сонці, а тут... мняти подушку, давити перину, парити себе гарячим

питвом... Голос в Адама слабий, і рука звисає з постелі тонка й підзеленена, а проте, він уже не той, що був навіть учора. Ожили в нього очі, з'явилось у них щось веселе, насмішкувате, неспокійне.

Баба Сіроха, склавши руки на грудях, постояла, сумно й строго подивилась на Адама, зітхнула й пішла в хату. І тоді Адам по-свояцьки підморгнув мені.

— Знаєш, чого кликав? Розвідка донесла, що днями відбулась баталія на броду. Дехто хотів обезножити коня. Мовляв, ми живемо без голови, то кінь проживе без ноги. І ти, кажуть, там був і все бачив, і навіть, кажуть, відзначився...

"Відзначився"... То вже занадто! Я глянув на Адама: чи не підпускає він шпильки? Ні, погляд серйозний. Та все ж я спитав:

— А хто вам розказував?

— Як хто? Надійні люди.

— Що ж це за люди?

— То мій секрет... Є в мене друг, а вірніше подруга, яка ніколи й ніде не покидає мене. Ми з нею нерозлийвода з раннього дитинства. Вона й сюди припливла за мною.

— Гм. Як її звати?

— Ти все хочеш знать! Ну хоча б... Ніна.

Ніна?! Це прозвучало так несподівано, що я відкрив рота; а відкривши рота, я завжди заглиблююсь у серйозні роздуми. Справді, було над чим замислитись. Я думав, що Ніна тутешня, що живе вона за горою, за

нашим садом, де сідає сонце. А виходить, вона приїхала з Києва, і там жила в кам'яному будинку, і там зустрічалась з Адамом...

Ніна... Тут мені спало на думку: може, Адам од мене перейняв це ім'я? Може, підслухав, як я розмовляю з нею? А я розмовляю з нею завжди, — і тоді, коли сиджу над річкою, і тоді, коли блукаю в зелених тунелях соняхів.

Напевно, я б таки до чогось додумався, коли б не перебив Адам. Він напосів: "Ти, брат, не викручуйся, ти розкажи, як ви Глипу пошили в дурні..."

Розкажи — і край.

Я помнявся, порипів стільчиком, бо що ти будеш казати? Як бігав я з переляку то в степ, то до хати, неначе об'ївся пасльону? Ото й усе моє геройство. А Бакун... Бакун — то інша річ. Коняга на всі сто!

— Е, ні! — посварився Адам, підправив подушку, щоб вище лежати. — Я тебе так просто не відпущу. Ось як підемо на річку, позашиваєм роти — і мовчок. Тоді вже буде не до балачок — тільки робота. Я таке-е придумав — уф!.. А зараз, шановний Ленд, ми проведемо зустріч у кают-компанії. Кожен із нас розкаже по одній історії — згода?.. Так як ти молодший, тобі випадає першому. І я просив би тебе, Ленд, оповісти щонебудь з життя славетного мандрівника Бакуна Сивогривенка. — Адам узяв мене за руку, видно, помітив, що я затинаюсь, і вже якось просто, навіть з благоанням закінчив: — Льонь, серйозно, розкажи. Ти ж бо знаєш...

Сонце трохи скотилося вниз, і жовто-зелене ряботиння падало вже на груди й обличчя Адама. Так, він і зараз світився. Над подушкою виступало гостре підборіддя, стирчав тонкий і гострий ніс, вони просвічувались, наче були виліплені з воску. Адам часто змочував язиком припалені губи, дихав нерівно, з хрипом. І стало мені лоскотать у горлі, і

лоскотать під очима, я пригнувся, заморгав до землі і так прикинув у думці: Адам цілими днями лежить сам-самісінький, і ніхто йому, крім баби Сірохи, й слова не мовить.

— Ну добре, Адаме, — для початку пришморгнув я носом. — Яюсь ми поїхали... Тільки це було насправжки.

— А ми домовились, — кинув Адам, — без брехні. Я зручніше вмовстився на стільчику, глянув на Адама, який готовий був слухати і руки склав на білім покривалі.

Отже, я влаштувався й почав:

— Яюсь ми поїхали, а перед цим щось напало на мене, коклюш чи хтозна. Так мати взяла бричку, на ній бригадир катався, тепер у нього мотоцикл, "їжаком" називається...

— Так мати взяла бричку, — підказав Адам.

— Ага ж, узяла бричку, запрягла Бакуна, а мене в пальто і в кожух закутала, як дідугана, бо вже морозці вдарили, і повезла в Загатне, до лікаря. А вже вечір; постукали ми в двері, а тітка з відром і віхтем заступила дорогу. "Драсте! — вклоняється нам. — В собачу пору приїхали. Прийом був і давно закінчився". І ляснула дверима. Ну, ми переночували, не знаю в кого, а вранці ще раз постукали. І знов та ж сама тітка. "Драсте! — каже нам. — Прийому нема і не буде. Сидір Петрович на совіщанні". Так мама щось на вухо тітці закинула, пошепки, а тьотя аж у двері впала... Повернули ми бричку й поїхали додому...

Я зробив передишку і глянув між тим, чи слухає Адам. Він лежав заслуханий, губи ледь-ледь розтулені, і в них притаїлась легенька журлива усмішка... Я ще помовчав. Гадаю собі: чи попросить він?

— А далі що? — таки не втерпів Адам. — Щось же про коня має бути.

— О, геть забув! — спохватився я. — Бачте, хотів про коня та збився. У мене таке буває. Значить, як же воно?.. Ага! Ви були в Загатному? Ті-і, не були. Ото жаль! Річка там не те що в нас, жабі по коліно, а широка, з піщаним дном, раків повно, кишать, можна руками ловить. І брід кам'янистий, їдеш — бричку погицує. А це ж була осінь, вітер холодний, аж струже в спину. Так мати на брід поїхала, щоб швидше додому. Підкотили бричкою, глядь — річка замерзла. Вчора вода кипіла між камінням, а зараз — крига всуціль. Стала мати й журиться: "Що ж робити? На місток їхать — це ж п'ять кілометрів з гаком..." І поки вона журилась, я виліз тихенько з кожуха та на лід. А лід, наче скло, молодий, ясинцем називається. Ковзнешся — і несе тебе хтозна-куди. За мною і мати ступила на лід. Стала, підгицнула — крига тріщить, вгинається, але ні, не провалюється. А кінь?.. Копита ж у нього гострі. "Якщо провалиться кінь, — вголос міркує мати, — ноги поріже. А не провалиться, то однак по льоду не піде — не підкований". Бакун (от же кінь, щоб ви знали!), мабуть, почув, як журиться мати. Підійшов до річки, пирхнув, понюхав кригу. Дивлюся: що він робить? Став на коліна. Ноги підігнув, як полозки, і давай човгати по льоду, нам, нерозторопним, показує: підпихайте! Мати аж руками сплеснула: "От розумник!.. Ану, Льонь, підпихаймо за бричку". Ми взялись з двох боків, штовхаємо бричку, і кінь їде навколішках, сунеться по гладенькій кризі. Крига вгинається, похрускує, але нічого... Тільки до берега — хоп, рвонувся Бакун, скочив на ноги і вже на землі... А коклюшу в мене й не було, то я просто на ковзанці застудився, от, — додав я до своєї історії, щоб Адам не переживав за мою хворобу. — Приїхали додому, мати попарила мене над гарячою картоплею, і я очуняв.

— Гарна історія, — сказав Адам. — А про Бакуна просто чудесно... Тільки втямить не можу, хто більше кінь — Бакун, який переповз на колінах лід, чи та тітка, що ляскала дверима: "Прийому нема"? Як ти вважаєш, Ленд? — звернувся він до мене.

— По-моєму, — наморщив я лоба, засопів, захитався на стільчику, бо дуже мудру задачку задав Адам, — по-моєму...

А яблук у вас рясно, і вже бочки підспіли, червоні. Можна скуштувать... он те, що впало?

— Куштуй!

Я підкотив ногою падалку, носком підкинув її, як футболісти м'яч, і в рот. Уммм! — зелене, кислоще воно, слинка потекла, і Москва в очах показалаь.

Адам і не кусав яблука, а теж прижмурился. І наче трішки усміхнувся.

— Хитрий ти чоловік! — каже мені. Повернувся на бік, підбив подушку, видно: зібрався говорити.

— А тепер моя бувальщина, слухай. І раз ми зачепили медицину, то розкажу тобі, Льоню, про славного лікаря Буська... Ну от, — змінив він голос і безнадійно зітхнув, — ось і мій Айболіт.

З хати вийшла баба Сіроха. Несла вона блюдце, склянку води і якісь порошки.

— І вже пора? — заблагав Адам.

— Пий! — сказала Сіроха.

— Бабо Лізо! Я стільки випив цієї гидоти...

— Через дві години... Пий! Так вона звеліла, професорша.

— Ну давайте. — Адам ковтнув порошки, і від тих ліків губи у нього стали немовби ще біліші.

Баба Ліза пішла, а потривожений Адам ліг правцем і задумався. Ріденький, прилизаний чуб його раптом змокрів. На обличчі виступили жовті плями. Полежав і ніби аж придрімнув Адам, потім стряхнув сонливість і повернувся до мене.

— Отже, бувальщина про Буська, — сказав таким же роздумливим голосом, як і почав. — Я щаслива людина. У мене дві баби. Одна в степу живе, друга жила на Поліссі. А Полісся, дорогий мій Льоню, то царство грибів і русалок. Які там пущі, озера, які річечки... І водяться там лелеки.

Була своя пара лелек і в баби Груні. Лелеку звали Бусько, лелечиху Бусиха. Ранньою весною повертались вони з чужини і кружляли над селом. Баба Груня виходила з хати. махала їм косинкою. А лелеки кружляли і все нижче й нижче спускались до неї. Баба випросила хлопців, щоб затягли на хату колесо. І на те колесо сідали лелеки, і мостили собі гніздо.

Якось була холодна весна, вночі раптом завіяло. Вийшла баба у двір — по коліна мокрого снігу, і лежать у снігу Бусько й Бусиха, крила розпустили, вже й голови не зведуть. "Бідні ж ви мої!" — забідкалась баба Груня, взяла їх у хату, натопила піч, нагодувала, напоїла чаєм з травами.

Видужали Бусько з Бусихою, ще більше полюбили бабу.

Гніздо мостили вони високе й розкішне. І по черзі вартували його. Пам'ятаю: вже смеркло, небо зоряне, світле, а на гнізді лелека стоїть, і його наче хтось вуглиною намалював. Стоїть на одній позі, дзьоб свій задер, і здається — на Буськовому дзьобі місяць повис.

Перед сном баба Груня любила поговорити з лелеками. Стане серед двору й питає:

— Як воно, Бусько, не обіщаєш на завтра дощу?

— Кла-кла, — стукає дзьобом Бусько.

— Та воно й видно, — каже баба. — Зорі чисті, трава суха, буде спека. А я оце взяла розсаду, капусту хотіла приткнута на вгороді, та й не здумаю, що тепер...

— Кла-кла, — каже Бусько.

— Ну хіба що так, — зітхає баба і йде в хату. Кожної осені баба проводжала буськів у дорогу. Виходила за ворота і махала косинкою, і наказувала: "Дивіться, тримайтеся гурту. Та де хмара — летить високо, а де блискавка з громом — летить низько..."

А одної осені не вийшла баба на проводи. Вже зібралися лелеки з усієї околиці, зробили прощальний віраж над лісами і озерами і гурт за гуртом потяглись у вирій. А бабині птахи zostались. Кружляли й кружляли вони над селом, тривожно скрикували — ні, не виходить баба. І тоді спустився Бусько на подвір'я, бачить: двері в хату прочинені. Зайшов Бусько в хату. Карим оком блиснув на полик. От воно що! Лежить баба хвора, як дим. І голосу не витягне. "Кла-кла", — сказав Бусько і кудись запішов. Тут пішов, тут і з'явився. Підбіг до бабці і подає їй у дзьобі... жабу. Свіженьку. З болота.

Ох ти мій дохтор, — застогнала баба, розчулена рідним Буськом. — Це ж ти хочеш мене підздоровить і зілля своє приніс... Доведеться встати і провести вас, бо ви ж без баби й не полетите.

Баба, стогнувши, зіп'ялась на ноги і провела буськів. А скоро пормерла.

І дивувались люди: весною пара лелек день у день кружляла високо в небі, ніде не хотіла сідати. А тоді таки сіла — на шутій сосні за селом, на тій сосні, що ближче до грибків, де лежить баба зі своїми синами.

Адам закінчив свою бувальщину. Мабудь, стомився, руку поклав під голову і, здається, знов придрімнув. Він лежав білий і тихий. Деколи брала мене острашка: "А чи є Адам?" Глянеш — рівне покривало, ніде не горбиться, наче й немає людини в постели, тільки виглядає гостре підборіддя й ніс. І там, аж за ліжком, на підставленому стільчику — Адамові ноги, білі й нерухомі.

Поволі, сонно розтулив Адам око, знайшов мене і хотів був трошки усміхнутись. Та лиш посмикнув губами.

— Що, Ленд? — спитав якимось винувато. — Сумна в мене бувальщина?

— Про Буська?

— Атож.

— Ні, що ви, цікаво. Тільки я не доберу: а де лелеченята? Були ж у Буська діти?

— Були. Розлетілись. Кожна пара шукає собі нове місце.

— А до нас у степи вони прилітають?

— Рідко. Лелеки люблять воду, ліси, широкі плавні...

— А ви туди поїдете?.. Ну, де баба Груня жила?

— Хтозна. Може, станеться диво — поїду.

— От якби двійко мені... таких маленьких. А колесо я б знайшов.

— Хитрий ти чоловік! — сказав Адам і таки всміхнувся. Ми тільки розбалакалися, як знов вийшла із хати баба Сіроха, і в рука у неї те саме блюдечко, склянка води й порошки.

— Бабо Лізо! — мов дитя, почав благодіти Адам. — Я думав, утечу в степи від уколів, від порошків, від медицини... Як вони остобісіли...

— Пий, — сказала баба, але руки в неї затремтіли, полилась вода із склянки, і я побачив: у баби повні очі сліз, вона ковтає сухим зморщеним ротом ті непрошені сльози і, схлипуючи, говорить: — Хіба ж я хочу, сину, мучить тебе й себе? Та я ж гадаю: може, воно зарадить, може, ти встанеш-таки, підкріпишся, бо гаснеш на моїх же очах. І що воно за дурне життя: це і мої синочки були б уже такі, жили б і раділи, як людські діти, так обох забрало...

— Бабо Лізо, — голос в Адама теж затремтів. — Пробачте мені. Я дубина. Я бовдур. Пробачте. Більше не буду вас катувати... Давайте сюди порошки.

Почувгала баба Ліза в хату, а я довго сидів зігнувшись, щось тисло мені на плечі і тисло в душі. Бо як розібратись, то, мабуть, і я завинив; і не мабуть, а таки точно. Потяг Адама у воду, ще й радів, недотепа: ах, у мене гребля, ах, у мене млинок. А людині ті цяцьки боком вилазять.

— Більше на річку не підем, — буркнув я насупившись. Адам після того, як випив порошки, знов присмирнів, і жовті плями густо вкрили обличчя. На мої слова він зразу нічого не сказав, помовчав, продихнув важку задуху і тільки тоді обізвався:

— Підем, Льоню, на річку. Бо ні річка, ні ти, мій друже, анітрохи не винні. Справа тут складніша. Як тобі розтлумачить?.. Ну, скажімо, ти вийшов на човні у море, заплив далеко і раптом — прорвало човна. Що ти робитимеш? Складеш руки і смирененько ждатимеш, поки вода залле? Чи будеш гребти? Правда ж, ти будеш гребти, налягати на весла, доки сил,

доки змоги твоєї. Так і я, Льоню. Давно, в інституті ще, прорвало мій човен. А я гребусь. Йду на дно, а гребусь. Щоб і на останній хвилі — жить, як ти, як нормальні люди. Ясно, капітане? Ми підемо з тобою на річку і збудуємо справжню гребельку — з цегли. І млинок такий поставимо, що ти і в школу підеш, а він тобі лопотітиме. І на карті світу буде наша річка — Лопотиха.